

Posudek konzultanta
na rigorózní práci Mgr. Martina Janouška
Ochrana poškozeného a oběti v trestním řízení

I. Významným subjektem trestního řízení a významnou stranou trestního řízení je poškozený. Součástí trestního řízení je také rozhodování o náhradě škody, nemajetkové újmy v penězích, resp. o vydání bezdůvodného obohacení – adhezní řízení. Novely trestního řádu od roku 1989 postupně rozšiřovaly, zesilovaly a prohlubovaly spíše procesní práva obviněného, ale buď vůbec, anebo jen ve velmi malé míře rozšiřovaly procesní práva poškozeného. Tento postup nebyl správný, protože poškozený je osobou, která je trestným činem nejvíce dotčena. Ochrana osoby poškozené trestným činem a široká možnost poškozeného uplatnit v trestním řízení nárok na náhradu škody – to jsou atributy moderního trestního procesu.

V posledních letech se ku prospěchu věci prosazuje legislativní tendence posilující postavení poškozeného v trestním řízení. Výrazem této tendence je i zatím poslední novela trestního řádu provedená zákonem č. 181/2011 Sb., účinná od 1. 7. 2011. Tím se také rozšiřuje možnost rozhodnout o nároku poškozeného v adhezním řízení.

Předložená rigorózní práce o rozsahu 133 stran textu je tedy svým tématem věnována aktuální otázce legislativy i aplikační praxe. Nelze než souhlasit s tvrzením rigorosanta, že současný stav, kdy trestní zákonodárství i aplikační praxe zdůrazňují převážně procesní záruky obviněného a méně přihlíží k potřebám a zájmům poškozeného, vyžaduje změnu tak, aby bylo dosaženo rovnovážného systému trestního procesu, v němž budou stejně chráněny zájmy všech procesních stran. Autor však správně uvádí, že zákonodárce při novelizacích trestního řádu musí přihlížet k tomu, aby přehnaná snaha o rozšíření procesních práv poškozeného nevedla ke zpomalení trestního řízení a jeho nadměrné formalizaci, což by konec konců nepříspělo ani zájmům poškozeného.

Rigorózní práce se skládá z úvodu, pěti podrobněji strukturovaných a závěru, ve kterém uvádí některé náměty ke zdokonalení platné právní úpravy.

Obsahem první kapitoly je historický vývoj postavení poškozeného na území České republiky. Druhá kapitola, která je stěžejním obsahem práce, je věnována právní úpravě postavení poškozeného podle platného práva, tj. rozboru jednotlivých oprávnění

poškozeného. Třetí kapitola se zabývá úpravou poškozeného v mezinárodních dokumentech a různými pohledy na oběť trestného činu. Čtvrtá kapitola pojednává o vybraných zahraničních právních úpravách (polské, německé, rakouské, slovenské) a závěrečná kapitola obsahuje návrhy de lege ferenda.

Poslední kapitola obsahuje shrnutí poznatků, ke kterým autor dospěl, a především formulace některých návrhů de lege ferenda.

Osnova práce je logická, jednotlivé kapitoly na sebe vhodně navazují.

Autor vypracoval práci na podkladě dostatečného počtu odborných literárních pramenů, s kterými kreativně pracoval.

Vhodně a v dostatečné míře použila ustálenou judikaturu.

II. Podstatou rigorózní práce jsou partie pojednávající o procesních právech poškozeného ve vztahu k rozhodování o náhradě škody a kapitoly rozebírající náležitosti uplatnění nároku na náhradu škody v trestním řízení. Její rozbor je dostatečně podrobný, kultivovaný a bez věcných chyb a nedostatků.

Autorka se nevyhýbá ani nedostatkům platné právní úpravy způsobeným hektickým proudem neutuchajících novelizací trestního řádu. Projevuje se to například ve skutečnosti, že trestní řád neobsahuje ani procesně bezchybný postup, při kterém by se rozhodovalo, zda určitá osoba je či není poškozeným (ustanovení § 43 odst. 2 tr. řádu za takový postup rozhodně nelze považovat).

V závěru své práce autor sumarizuje postavení poškozeného a rozhodování v adhezním řízení. Připomíná nedostatky platné právní úpravy rozhodování o náhradě škody, ke kterým náleží zejména okolnost, že poškozený nemá právo napadnout odvoláním jiný výrok, než výrok o náhradě škody a skutečnost, že poškozený není oprávněn podat odpor proti trestnímu příkazu.

V rámci námětů de lege ferenda dále navrhuje možnost poškozeného účastnit se vyšetřovacích úkonů v trestním řízení včetně možnosti klást vyslychaným osobám otázky. Pozornost věnuje také institutu trestního stíhání se souhlasem poškozeného. Uvádí některé námitky proti současné právní úpravě, ale konkrétní náměty ke zdokonalení tohoto institutu chybí. Aktuálně by bylo vhodné také připomenout podle předloženého věcného záměru rekodifikace trestního řádu tendence možných změn v postavení poškozeného a uplatnění procesních práv po plánované rekodifikaci trestního práva procesního.

III. Závěrem shrnuji: Rigorózní práce Mgr. Martina Janouška je plně způsobilá k ústní obhajobě. Kandidát vytvořil odborný text na dané téma, prokázal hlubší teoretické znalosti a také bezpečnou orientaci v praktických otázkách.

Při ústní obhajobě doporučuji věnovat pozornost otázkám:

Souhlas poškozeného s trestním stíháním – bilance platné právní úpravy a možnosti legislativních změn.

Možnosti soukromé obžaloby poškozeného.

V Praze 30. října 2011

Prof. JUDr. Jiří Jelínek, CSc.,
konzultant